

Интенсивликнинг фонетик сатҳда ифодаланиши

ҚДПИ чет тиллар факультети инглиз тили ва адабиёти йўналиши I – босқич
магистранти У.Назирова

Инглиз тилида фонетик усулда маъно кучайтириш унли ёки ундошни кучли талаффуз этиш, чўзиш, бўғинларга ажратиб талаффуз қилиш ҳамда интонациянинг бошқа компонентлари ёрдамида ифодаланади. Қуйида булар хусусида қисқача тўхталиб ўтамиз.

Инглиз тилида унлини кучли талаффуз этиш орқали сўз маъносини кучайтириш энг кенг қўлланиладиган усул ҳисобланади. Маълумки, мустақил маъноли сўзлар бир ёки кўп бўғинли бўлиши мумкин. Бир бўғинли сўзларда динамик (зарб) урғу билан маъно кучайтириш шу сўз таркибидаги унлини кучли талаффуз қилиш йўли билан амалга оширилади. Масалан, **Come** here – тез кел бу ёққа; **Be** quick – тезроқ бўл.

Қўшма отларда, қўшма сифатларда уларнинг таркибидаги ҳар икки сўз ҳам урғу олади ва биринчи компонентдаги унли кучли талаффуз этилади.

Масалан: Open-handed – қўли очик, сахий. Агар **Open handed** тарзида талаффуз этсак, яъни ҳар иккала қисм ҳам урғу олса, ушбу бирикмани ниҳоятда қўли очик, жуда сахий деб таржима қилса бўлади.

Кўп бўғинли сўзларда маъно кучайтириш учун ўша сўзни икки ва ундан ортиқ зарб урғуси билан белгилаб, бўғинларга бўлиб талаффуз қилган ҳолда маъно кучайтириш мумкин. Масалан: It is ab-so-lute-ly imposi-ble – мутлақо имконияти йўқ.

Унлини чўзиш (квантитатив урғу) фонетик усул билан маъно кучайтиришнинг алоҳида бир туридир. Масалан: Yes – ye-e-e-s – жуда тўғри, good – go-o-o-d – жуда яхши; “Just a son of the **ooold** sod”, he went on mirthlessly, “with a tidy little private bank account of – what? Two, three million?” [143, 47].

Инглиз тилида ундошни чўзиш орқали ҳам сўз маъносини кучайтириш мумкин. Бундай ҳолат кўпроқ жарангли ундошларда учрайди. О.И.Дикушинанинг таъкидлашича, ундош товушлар, одатда, бирор сўзнинг маносини кучайтириш, таъкидлаш мақсадида чўзиб талаффуз этилади [173, 123-124]. Масалан: Marvellous – **m-m-marvellous** – жуда ажойиб. “**I r-r-r-ruin** my character by remaining with a Ladyship so inflame !” [83, 108-109].

Баъзан жарангсиз ундошни чўзиб талаффуз қилиш орқали ҳам маъно кучайтирилади. Масалан: It’s filthy – **f-f-filthy** – ниҳоятда ифлос

М.И.Матусеевичнинг фикрича, рус тилида унлини чўзиш кўпроқ ижобий ҳис-туйғулар, ундошни чўзиш эса салбий ҳис-туйғулар билан боғлиқ бўлади [92, 45-54]. Масалан: 1. Он такой до-о-о-обрый, сла-а-а-а-вный человек. 2. **Ч-ч-черт** возми!, **м-м-мерзавец!**

Буйруқ-истак майли шаклидаги гапларда унлини кучли талаффуз этиш ва уни чўзиш орқали маъно кучайтириш инглиз тилида бошқа-бошқа ходисаларга нисбатан қўлланади: а) унлини кучли талаффуз этиш – дўк, пўписа, буйруқни ифодалайди; б) унлини чўзиш – истак, илтимос, ёлвориш маъноларини ифодалайди. Масалан: Don’t tell him – унга асло айтманг (ёмон бўлади). Do-о-о-n’t tell him = please do-о-о-о-n’t - илтимо-о-о-о-с унга айтманг.

Но – йўқ сўзидаги унли кучли талаффуз этилса ҳам, чўзиб талаффуз этилса ҳам инкор таъкиди кучаяди. Кучли талаффуз этилганда гап тугаган ҳисобланади, унинг давоми назарда тутилмайди. Масалан: *Will you go there with us?* – биз билан у ёққа борасизми? No! – Йўқ (гап тамом). Унлини чўзганда эса гапнинг давоми бўлиши мумкин. Масалан: *Will you go to the cinema with me today? No-o-o-o, I am busy today.* - Йўқ, мен бугун жуда бандман.

Ундов сўзларда фонетик усул билан маъно кучайтириш ҳис-туйғуга мувофиқ бўлади. Масалан, *Oh!, Ah!, Pooh!, Dear me!, God knows!.*

Сон сўз туркумига оид сўзларда ҳам фонетик усулда маъно кучайтириш ходисаси учрайди. Бунда маъно кучайтириш сўзловчининг ҳис-

туйғуси билан боғлиқ ҳолда воқеланади. Масалан: **Two** students were absent yesterday.

Ten, hundred, thousand каби сўзларда маъно кучайтириш урғуни кучли талаффуз этиш йўли билан амалга оширилади. Шуни қайд этиш керакки, маъно кучайтиришда нафақат урғу, балки сўзларнинг лексик маъноси ҳам катта аҳамиятга эга. Масалан: *I told you hundred times* – Сенга мен неча юз марта айтганман.

Тақлидий сўзларда унли ёки ундошни чўзиш ҳамда кучли талаффуз этиш орқали сўз маъносини кучайтириш мумкин. Масалан, унлини кучли талаффуз қилиш: *ding-dong, clink, tinkle, splash, bubble*; унлини чўзиш: *ding-dooooong, moo-moooo*; ундошни чўзиш: *mew-mewwww, purr-purrrrr*. С.В.Ворониннинг таъкидлашича, тақлидий сўзларда товуш орттирилиши маъно кучайтириш учун хизмат қилади [44, 65-66].

Интонация воситасида нутқ эмоционал - экспрессивликка эга бўлади. Оҳанг нутқни жонли ва ифодали қилишга ёрдам беради. Интонация оғзаки нутқда овознинг кўтарилиши ёки пасайиши орқали, ёзма нутқда тиниш белгилари, курсив ёзуви ёрдамида, поэзияда эса ҳар бир сўзни алоҳида қаторга ёзиш орқали ифодаланади.

Интонация унсурларидан бири бўлган пауза ҳам оғзаки ва ёзма нутқда муҳим роль ўйнайди. Қайси сўзга диққат тортиладиган бўлса, ўша сўз пауза орқали ажратилади. Темп, тембр, урғу каби интонация компонентлари ҳам нутқни экспрессив, ифодали қилишда катта аҳамиятга эга. Агар сўзнинг охири баланд овоз билан талаффуз қилинса, у шубҳа, ишончсизлик, ҳайратланиш каби ҳолатларни ифодалайди. Масалан: He is a **student**

Сўзловчи нутқ жараёнида мазмун эътиборига кўра муҳим саналган сўзни таъкидлаб, баланд овоз билан айтади, шу сўзга тингловчининг диққатини жалб қилади. Бунда бевосита логик урғудан фойдаланилади. Мазкур урғу орқали гапдаги исталган сўзни таъкидлаш, бўрттириш имконияти мавжуд. Масалан: I saw **my** friend yesterday – Мен кеча айнан ўзимнинг дўстимни кўрдим.

Хулоса қилиб айтганда, инглиз тилида фонетик сатҳдаги интенсивлик сўздаги унли, ундош товушларни чўзиш, кучли талаффуз қилиш, интонация ва унинг компонентларидан фойдаланиш каби воситалар орқали ифодаланади.